

Nieuwkomers en trauma: van beter begrijpen naar samen begeleiden.

Ria Goedhart

Dit artikel is geschreven als vervolg op de conferentie van het Seminarium voor Orthopedagogiek ‘Trauma vanuit meervoudig perspectief’ op 18 maart 2022. In dit artikel gaan we in op het begeleiden van nieuwkomersleerlingen met traumatische ervaringen.

Kyrylo is 8 jaar oud en komt uit Lviv. Met zijn moeder is hij gevlucht naar Nederland. Ze wonen in een groot gebouw, samen met andere mensen uit Oekraïne. Kyrylo gaat elke dag naar school. In zijn klas zitten kinderen uit Oekraïne, Syrië, Eritrea, China en Polen. De juf zorgt er voor dat elk kind zich welkom voelt op school. Kyrylo kan goed rekenen en tekenen. Het leren van de nieuwe taal gaat moeizaam. En buiten spelen wil Kyrylo niet. Als de juf of de kinderen hem daartoe uitnodigen reageert hij boos en afwijzend.

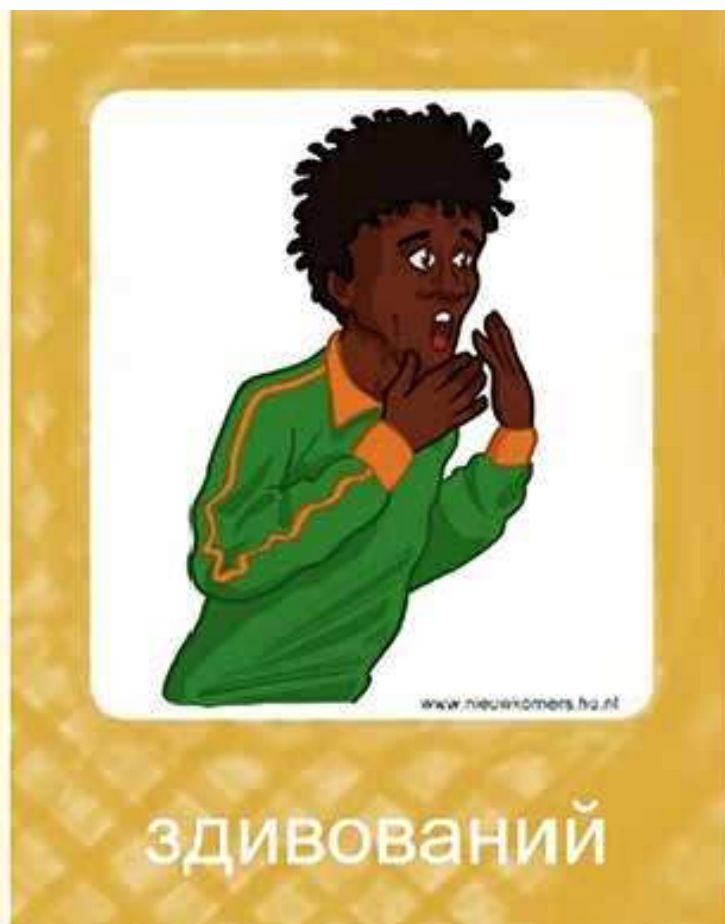
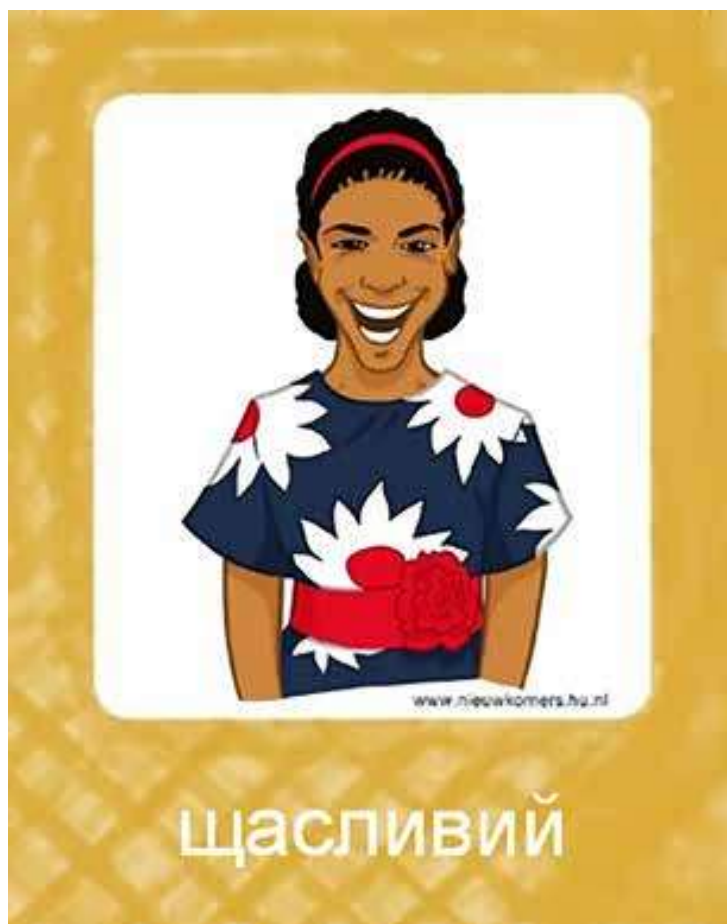
Het begeleiden van leerlingen die ingrijpende gebeurtenissen hebben meegemaakt is niet altijd eenvoudig. Sommige leerlingen ontwikkelen zich schijnbaar probleemloos, anderen vertonen gedrag dat niet goed te begrijpen is. Voor de leraar is het van belang het gedrag van de leerling stap voor stap te leren begrijpen; kennis te nemen van de invloed van ingrijpende gebeurtenissen op de (hersenen) ontwikkeling van de leerling; kennis te nemen van wat de leraar kan doen om de veerkracht van de leerling te vergroten; zo veel als mogelijk samen te werken met collega's, ouders en deskundigen om de begeleiding op elkaar af te stemmen.

Hoe leer je het gedrag van de leerling begrijpen? Op veel scholen voor onderwijs aan nieuwkomers worden ouders uitgenodigd voor een intake. Tijdens de intake wordt gevraagd naar de ontwikkelingsgeschiedenis van de leerling. In veel gevallen wordt gevraagd of de leerling ingrijpende gebeurtenissen heeft meegemaakt. Niet alle ouders

willen daar bij de intake al iets over vertellen. Liever richten zij zich op de toekomst, zijn er nog niet aan toe het te verwoorden of vragen zich af wat het nut is deze gebeurtenissen met de leraar te delen. Het is daarom belangrijk deze gesprekken te voeren met een tolk erbij, zodat duidelijk gemaakt kan worden dat een leraar die weet wat een leerling heeft meegemaakt de leerling ook beter kan begeleiden bij het leren.

De juf nodigt de moeder van Kyrylo uit voor een gesprek. Ze heeft ook een tolk uitgenodigd. De juf laat moeder het rekenschrift van Kyrylo zien. Het staat vol krullen en stickers. Moeder kijkt trots en opgelucht. De juf laat ook een paar tekeningen van Kyrylo zien. Alle tekeningen gaan over de oorlog. De juf vertelt dat ze door de tekeningen van Kyrylo beter leert begrijpen wat hij heeft meegemaakt. De tolk vertaalt. De juf vertelt ook dat het leren van het Nederlands moeilijk lijkt voor Kyrylo en dat hij niet naar buiten wil in de pauze en boos wordt als het toch moet. Misschien begrijpt moeder waarom?

Wat is de invloed van ingrijpende gebeurtenissen? Omgaan met stress en angst hoort bij een normale ontwikkeling. Kinderen kunnen daar in veel gevallen goed mee omgaan, zeker als zij in de buurt zijn van een volwassene op wie zij vertrouwen. Het omgaan met stress blijft wat we noemen binnen hun 'window of tolerance'. Het stresssysteem stelt het lichaam in staat om te vechten, te vluchten of te bevriezen. Het instinctieve (onderste) deel van de hersenen neemt

het lichaam van het denkende (bovenste) deel over. Als het gevaar is geweken is of het kind wordt gerustgesteld, kalmeert het stresssysteem weer.

Hevige of langdurige stress kan het stresssysteem ontregelen. Het kind is continue alert en reageert op de geringste prikkel die aan het trauma herinnert.

Voor de leraar is het van belang het gedrag van de leerling stap voor stap te leren begrijpen

Deze triggers kunnen heftige reacties oproepen: het kind raakt overspoeld door zijn emoties en lichamelijke reacties en maakt een agressieve of angstige indruk of het kind trekt zich terug en lijkt onbereikbaar en passief. Voor welke reactie het brein

ook kiest, het denkende deel wordt een korte tijd afgesloten. Het kind kan dan niet goed zijn emoties beheersen, nadenken en leren.

Door het generaliseren van de stressreacties naar andere situaties wordt het stresssysteem steeds vaker en langer geactiveerd dan nodig. De hersenen blijven in de overlevingsstand, waarbij de onderste hersenen overactief zijn en de bovenste delen niet worden aangesproken. We spreken dan van toxische stress. Deze toxische stress heeft een schadelijk effect op de ontwikkeling van de hersenen. Dit zorgt voor problemen bij het beheersen van emoties, nadenken en leren.

De moeder van Kyrylo vertelt dat hij voor de oorlog altijd samen met zijn vriendjes op een pleintje speelde in de buurt van hun huis. Totdat bij een luchtaanval een huis aan het pleintje getroffen werd. Sindsdien speelden de kinderen alleen op het pleintje in het bijzijn van hun moeders. Zodra het luchtalarm afging renden ze naar het metrostation in de buurt. Ook hier in Nederland gaat moeder mee naar buiten als Kyrylo met de andere kinderen gaat spelen. "Він ще не наважується один",

сердитий

сумний

zegt ze. De tolk vertaalt: "Hij durft nog niet alleen." De juf begrijpt nu dat buiten spelen voor Kyrylo nog heel beladen is.

WAT KAN DE LERAAR DOEN?

Leraren kunnen leerlingen die onder stressvolle omstandigheden hebben geleefd helpen hun veerkracht te vergroten. Dat doe je door hen te laten ervaren dat ze veilig zijn. Door ze te kalmeren zakt de stress. Ook kun je leerlingen leren emoties te herkennen, onder woorden te brengen en zichzelf te kalmeren, zodat ze zelf leren: emoties zijn normaal; emoties betekenen niet altijd dat er gevaar dreigt (Van Overveld, 2022). Langzaam maar zeker kunnen leerlingen zo hun veerkracht vergroten. Het denkende (bovenste) deel van de hersenen kan weer beter functioneren. De leerlingen kunnen weer beter hun emoties beheersen, nadenken en leren.

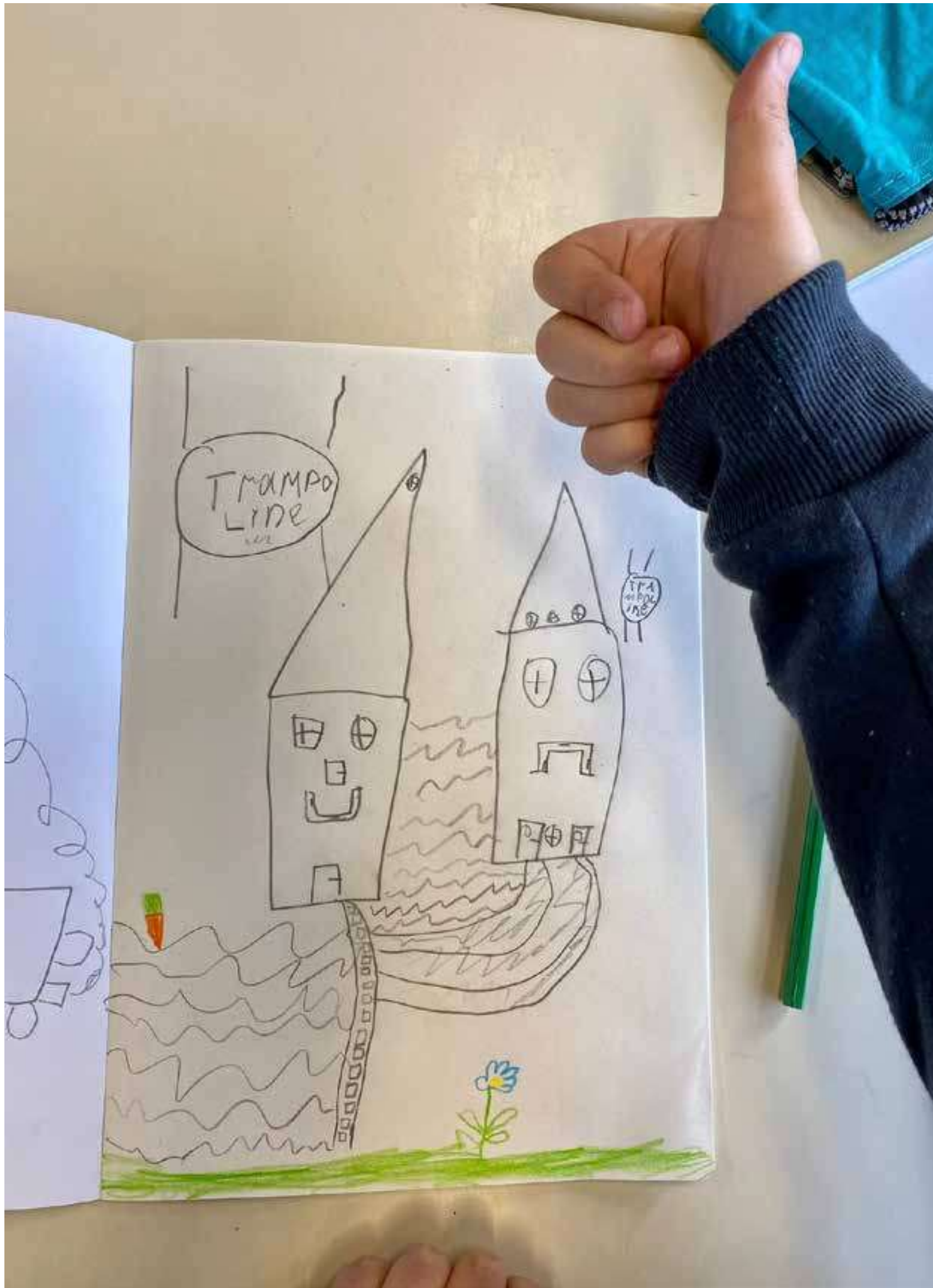
De juf neemt zich voor nadrukkelijker op het schoolplein aanwezig te zijn voor Kyrylo. Ze organiseert in de pauze spelletjes bij een bankje op het schoolplein. Ze besteedt ook extra aandacht aan de emoties boos, bang, blij en verdrietig. Ze gebruikt bij de

Leraren kunnen leerlingen die onder stressvolle omstandigheden hebben geleefd helpen hun veerkracht te vergroten

emotiekaartjes emotiewoorden in het Nederlands en de moedertaal van de leerlingen. Voor en na de pauze vraagt ze de leerlingen het kaartje dat bij hun emotie past op de tafel te leggen. Zo ziet ze in één oogopslag hoe Kyrylo zich voor en na de pauze voelt. Als hij aangeeft boos of verdrietig te zijn knikt ze hem toe en zegt: "Ik begrijp dat je liever niet buiten gaat spelen, maar ik blijf de hele pauze bij je".

HOE KUN JE DE LEERLING SAMEN BEGELEIDEN?

Leerlingen met traumatische ervaringen hebben behoefte aan een veilige, stabiele, stimulerende en

verzorgende leeromgeving; betrouwbare volwassenen met begrip voor hun mogelijkheden en uniciteit; een snelle start met werken aan herstel; tijd en herhaling. Dat doet de leraar niet alleen. Uit onderzoek weten we dat samenwerken in het realiseren van de ondersteuningsbehoeften een positief effect heeft op het welbevinden van leerlingen. Je komt daarmee tegemoet aan de vraag: benader mij overal op dezelfde wijze (Perry & Winfrey, 2021). Dat betreft onder andere de collega's, ouders en indien nodig intern of extern deskundigen.

Leerlingen met traumatische ervaringen hebben behoefte aan een veilige, stabiele, stimulerende en verzorgende leeromgeving

Een veilige, stabiele, stimulerende en verzorgende leeromgeving creëer je met het hele schoolteam. In een gezamenlijke (traumasensitieve) benadering versterk je elkaar. Daarbij kun je elkaar inspireren en ondersteunen, want lesgeven aan getraumatiseerde kinderen vraagt tijd en energie (Offerman & Asselman, 2019).

Een leerling ondersteunen in zijn sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling is effectiever in samenwerking met ouders. Dat vraagt om een responsieve houding naar de thuistaal en culturele achtergronden. Een persoonlijke benadering, duidelijke uitnodigingen, de inzet van tolken en ruimte voor eigen inbreng van ouders dragen hieraan bij (Goedhart, 2022).

Specialistische hulp wordt geboden als er meer nodig is dan de school kan bieden. ARQ Centrum'45 doet diagnostiek en verzorgt behandeling. Zij nemen de

omgeving van de leerling hier nadrukkelijk in mee. *“De aandacht van een leerkracht die zorgt dat een kind zich gezien voelt, of van een buurvrouw die uitnodigt om te komen spelen, werkt vaak therapeutisch”,* zo zegt Verdouw (Eimers, 2021, p. 7).

En dan maakt Kyrylo een tekening die veel indruk maakt op de juf. Een tekening van een verdrietig en een blij huis. Zou ze dit mogen zien als een teken van herstel? De juf bespreekt de situatie van Kyrylo met de intern begeleider. De intern begeleider raadt de juf aan een gesprek met Kyrylo aan te gaan over de tekening. Waarom is dat ene huis verdrietig? En waarom is het andere huis blij?

Ze raadt de juf ook aan samen met de moeder van Kyrylo te bespreken hoe ze hem duidelijk kunnen maken dat er in Nederland geen luchtaanvallen zijn. En hoe de juf en moeder stapje voor stapje Kyrylo kunnen leren buiten te spelen zonder hun nadrukkelijke aanwezigheid.

“Herstel is mogelijk” (Perry & Winfrey, 2021, p. 297).

Dit geeft mij energie, ik hoop jou ook!

Contact:

ria.goedhart@hu.nl / www.nieuwkomers.hu.nl

BRONNEN:

- Eimers, D. (2021, september). Leer getraumatiseerde kinderen weer te voelen en ander gedrag uit te proberen. *AUGEO-magazine*, 7-10. Geraadpleegd op 20 januari 2023, van <https://www.augeomagazine.nl/jeugdzorgspecialwerken-aan-veiligheid-in-gezinnen/interview-roland-verdouw>.
- Goedhart, R. (2022, januari). Ouderbetrokkenheid bij nieuwkomers: hoe leraren en ouders elkaar kunnen bereiken. *Tijdschrift voor Intern Begeleiders* 1, 31-33.
- LOWAN (z.d.). *Aandachtspunten bij een intakegesprek*. LOWAN. Geraadpleegd op 20 januari 2023, van https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/02/Aandachtspunten_bij_een_intakegesprek.pdf.
- Offerman, E. & Asselman, M. (2021). Op weg naar traumasensitief onderwijs. In L. Coppens, M. Schneijderberg, & C. van Kregten, C. *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen* (pp 261-293). Amsterdam: SWP.
- Perry, D.P. & Winfrey, O. (2021). *Wat is je overkomen?* Amsterdam: Spectrum.
- Van Overveld, K. (2021, april). Kijken naar trauma: Sociaal-Emotioneel Leren als basis. *Zorg Primair* 3, 6-9.